

NGÔN NGỮ LẬP TRÌNH

Bài 9: Đa hình và Hàm ảo

Giảng viên: Lý Anh Tuấn

Email: tuarla@tlu.edu.vn

Nội dung

1. Cơ bản về hàm ảo

- Kết gán muợn
- Thi hành hàm ảo
- Khi nào sử dụng hàm ảo
- Lớp trừu tượng và hàm ảo thuần túy

2. Con trỏ và hàm ảo

- Sự tương thích kiểu mở rộng
- Ép lên và ép xuống
- Chi tiết hơn về hàm ảo

Cơ bản về hàm ảo

- Đa hình
 - Liên kết nhiều ngữ nghĩa với một hàm
 - Hàm ảo cung cấp khả năng này
 - Là nguyên tắc cơ bản của lập trình hướng đối tượng
- Ảo
 - Tồn tại về bản chất mặc dù trên thực tế không tồn tại
- Hàm ảo
 - Có thể được sử dụng trước khi được định nghĩa

Ví dụ hình vẽ

- Lớp của một số kiểu hình vẽ
 - Hình chữ nhật (rectangle), hình tròn (circle), hình ovan (oval), vân vân
 - Mỗi hình vẽ là một đối tượng của các lớp khác nhau
 - Dữ liệu hình chữ nhật: độ cao, chiều rộng, tâm điểm
 - Dữ liệu hình tròn: tâm điểm, bán kính
- Tất cả dẫn xuất từ một lớp cha: Figure
- Hàm cần thiết: draw()
 - Các chỉ thị khác nhau cho mỗi hình vẽ

Ví dụ hình vẽ: center()

- Mỗi lớp cần một hàm draw khác nhau
- Có thể gọi draw trong mỗi lớp:
Rectangle r;
Circle c;
r.draw(); //Gọi hàm draw của lớp Rectangle
c.draw(); // Gọi hàm draw của lớp Circle
- Lớp cha Figure bao gồm các hàm áp dụng cho tất cả các hình vẽ; chẳng hạn: center(): di chuyển hình vẽ vào tâm của màn hình
 - Xóa hình ban đầu, sau đó vẽ lại
 - Do vậy Figure::center() sẽ gọi hàm draw để vẽ lại
 - Vấn đề: Gọi hàm draw() từ lớp nào?

Ví dụ hình vẽ: Hình mới

- Xét kiểu hình vẽ mới như sau:
lớp Triangle
được dẫn xuất từ lớp Figure
- Hàm `center()` được kế thừa từ Figure
 - Nó có làm việc với các triangle không?
 - Nó sử dụng `draw()` khác với các hình khác
 - Nó sẽ sử dụng `Figure::draw()` → không làm việc với các triangle
- Cần hàm `center()` được kế thừa sử dụng hàm `Triangle::draw()` chứ không phải hàm `Figure::draw()`
 - Những lớp Triangle thậm chí còn chưa được viết khi viết `Figure::center()`

Ví dụ hình vẽ: Hình ảo

- Câu trả lời là sử dụng hàm ảo
- Nói cho bộ biên dịch:
 - Không biết hàm được thi hành như thế nào
 - Đợi cho đến khi sử dụng chương trình
 - Sau đó nhận thi thành từ bản thể đối tượng
- Được gọi là kết gán muộn hoặc kết gán động
 - Hàm ảo thi hành kết gán muộn

Một ví dụ khác

- Chương trình lưu trữ hồ sơ cửa hàng phụ tùng ô tô
 - Theo dõi các giao dịch
 - Chưa biết biết tất cả các giao dịch
 - Ban đầu chỉ có các giao dịch bán lẻ
 - Sau đó: Giao dịch giảm giá, thư đặt hàng, vân vân
 - Phụ thuộc vào các nhân tố khác bên cạnh giá và thuế

Hàm ảo: Phụ tùng ô tô

- Chương trình phải:
 - Tính toán doanh thu tổng cộng hàng ngày
 - Tính toán giao dịch lớn nhất/nhỏ nhất của ngày
 - Có thể tính giá trị trung bình của các giao dịch của ngày
- Tất cả đến từ các hóa đơn riêng lẻ
 - Nhưng nhiều hàm tính toán hóa đơn sẽ được thêm vào sau
 - Khi các kiểu giao dịch khác được thêm vào
- Do vậy hàm tính toán hóa đơn sẽ là ảo

Định nghĩa lớp Sale

- class Sale
{
 public:
 Sale();
 Sale(double thePrice);
 double getPrice() const;
 virtual double bill() const;
 double savings(const Sale& other) const;
 private:
 double price;
};

Hàm thành viên: savings và toán tử <

- `double Sale::savings(const Sale& other) const`
 {
 return (bill() – other.bill());
 }
- `bool operator < (const Sale& first,`
 `const Sale& second)`
 {
 return (first.bill() < second.bill());
 }
- Lưu ý cả hai đều sử dụng hàm thành viên bill()

Lớp Sale

- Biểu diễn các giao dịch của mục riêng lẻ không tính giảm giá hoặc phụ phí
- Lưu ý giữ nguyên từ virtual trong khai báo của hàm thành viên bill
 - Hiệu quả: Sau này, các lớp dẫn xuất của Sale có thể định nghĩa phiên bản hàm hóa đơn của chúng
 - Các hàm thành viên khác của Sale sẽ sử dụng phiên bản dựa trên đối tượng của lớp dẫn xuất
 - Chúng sẽ không tự động sử dụng phiên bản của Sale

Định nghĩa lớp dẫn xuất DiscountSale

- ```
class DiscountSale : public Sale
{
public:
 DiscountSale();
 DiscountSale(double thePrice,
 double the Discount);
 double getDiscount() const;
 void setDiscount(double newDiscount);
 double bill() const;
private:
 double discount;
};
```

# Thi hành DiscoutSale của bill()

- Hàm ảo trong lớp cơ sở
  - Tự động ảo trong lớp dẫn xuất
- Khai báo lớp dẫn xuất (trong giao diện)
  - Không đòi hỏi có từ khóa “virtual”
  - Nhưng thường được thêm vào cho dễ đọc

# Lớp dẫn xuất DiscountSale

- Hàm thành viên bill() của DiscountSale thi hành khác với của Sale
  - Đặc biệt với việc giảm giá
- Các hàm thành viên savings và “<”
  - Sẽ sử dụng định nghĩa này của bill cho tất cả các đối tượng của lớp DiscountSale
  - Thay vì để mặc định với phiên bản được định nghĩa trong lớp Sale

# Hàm ảo

- Lớp Sale được viết trước lớp dẫn xuất DiscountSale
  - Các hàm thành viên savings và “<” được biên dịch thậm chí trước khi có ý tưởng về lớp DiscountSale
- Do vậy trong lời gọi chẳng hạn như:  
DiscountSale d1, d2;  
d1.savings(d2);
  - Lời gọi trong savings() tới hàm bill() biết sử dụng định nghĩa bill() từ lớp DiscountSale
- Rất hữu ích



# Hàm ảo

- Điều kỳ diệu khi viết các chương trình C++
- Giải thích về kết gán muộn
  - Hàm ảo thi hành kết gán muộn
  - Nói với bộ biên dịch đợi cho đến khi hàm được sử dụng trong chương trình
  - Quyết định định nghĩa nào được sử dụng dựa vào việc gọi đối tượng
- Là quy tắc lập trình hướng đối tượng rất quan trọng

# Ghi đè

- Định nghĩa hàm ảo thay đổi trong lớp dẫn xuất
  - Chúng ta nói là nó được ghi đè
- Tương tự như được định nghĩa lại cho các hàm chuẩn
- Do vậy:
  - Hàm ảo bị thay đổi: ghi đè
  - Hàm không phải hàm ảo bị thay đổi: định nghĩa lại

# Hàm ảo: Nhược điểm

- Chúng ta đã biết các ưu điểm của hàm ảo
- Một nhược điểm chính: phụ phí
  - Sử dụng nhiều bộ nhớ hơn
  - Kết gán muộn là “trong khi chạy”, do vậy chương trình chạy chậm hơn
- Do vậy nếu không nên sử dụng hàm ảo nếu không thực sự cần thiết

# Hàm ảo thuần túy

- Lớp cơ sở có thể không có định nghĩa có ý nghĩa cho thành viên nào đó của nó
  - Mục đích chỉ để các lớp khác kế thừa
- Nhắc lại lớp Figure
  - Tất cả các hình vẽ là các đối tượng của các lớp dẫn xuất:
    - Hình chữ nhật, hình tròn, hình tam giác, vân vân.
  - Lớp Figure không có ý tưởng về việc vẽ như thế nào
- Đặt nó là một hàm ảo thuần túy:  
`virtual void draw() = 0;`

# Lớp cơ sở trừu tượng

- Hàm ảo thuần túy không đòi hỏi phải định nghĩa
  - Bắt tất cả các lớp dẫn xuất định nghĩa phiên bản của riêng chúng
- Lớp với một hoặc nhiều hàm ảo thuần túy là: lớp cơ sở trừu tượng
  - Có thể được sử dụng như lớp cơ sở
  - Không có đối tượng nào có thể được tạo ra từ nó
    - Vì nó không có các định nghĩa hoàn chỉnh cho tất cả các thành viên của nó
- Nếu lớp dẫn xuất thất bại trong việc định nghĩa tất cả các hàm ảo thuần túy
  - Nó cũng là lớp cơ sở trừu tượng

# Tương thích kiểu mở rộng

- Biết rằng:  
Derived là lớp dẫn xuất của Base
  - Các đối tượng Derived có thể được gán cho các đối tượng kiểu Base
  - Nhưng ngược lại thì không
- Xét ví dụ trước:
  - Một DiscountSale là một Sale nhưng ngược lại thì không đúng

# Ví dụ tương thích kiểu mở rộng

- ```
class Pet
{
public:
    string name;
    virtual void print() const;
};
class Dog : public Pet
{
public:
    string breed;
    virtual void print() const;
};
```

Lớp Pet và Dog

- Bây giờ cung cấp khai báo:
Dog vdog;
Pet vpet;
- Lưu ý các biến thành viên name và breed là public
 - Chỉ nhằm mục đích ví dụ, không điển hình

Sử dụng lớp Pet và Dog

- Một chú chó cũng là một thú cưng:
 - `vdog.name = "Tiny";`
`vdog.breed = "Great Dane";`
`vpets = vdog;`
 - Những lệnh này được phép
- Có thể gán các giá trị cho kiểu cha, nhưng ngược lại thì không
 - Một thú cưng không phải là một chú chó

Vấn đề tách lớp

- Lưu ý rằng giá trị được gán cho vpet mất trường breed của nó
 - `cout<<vpet.breed;`
 - Tạo ra thông điệp lỗi
 - Được gọi là vấn đề tách lớp
- Dường như thích hợp
 - Dog được chuyển thành biến Pet, do vậy nó sẽ được đối xử như một Pet
 - Và do vậy không có các tính chất của chó
 - Tạo ra tranh cãi triết học thú vị

Chỉnh sửa vấn đề tách lớp

- Trong C++, vấn đề tách lớp là trở ngại
 - Nó vẫn là một Great Dane tên là Tiny
 - Chúng ta muốn nói tới giống của nó thậm chí khi nó được đối xử như một Pet
- Có thể làm như vậy bằng các con trỏ trỏ tới các biến động

Ví dụ vấn đề tách lớp

- ```
Pet *ppet;
Dog *pdog;
pdog = new Dog;
pdog->name = "Tiny";
pdog->breed = "Great Dane";
ppet = pdog;
```
- Không thể truy cập trường breed của đối tượng được trả về bởi ppet:  

```
cout << ppet->breed; //Khong hop le
```

Ví dụ vấn đề tách lớp

- Phải sử dụng hàm thành viên ảo:
`ppet->print();`
  - Gọi hàm thành viên `print` trong lớp `Dog`
    - Bởi vì nó là ảo
- C++ đợi để xem đối tượng nào con trỏ `ppet` đang trỏ tới trước khi gọi kết gán.

Hàm hủy ảo

- Nhắc lại: hàm hủy cần để hủy cấp phát dữ liệu được cấp phát động
- Xét:
Base *pBase = new Derived;
...
delete pBase;
  - Sẽ gọi hàm hủy lớp cơ sở mặc dù đang trở tới đối tượng lớp Derived
  - Khai báo hàm hủy là virtual để chỉnh sửa vấn đề này
- Có thể để tất cả các hàm hủy là ảo

Ép kiểu

- Xét:
Pet vpet;
Dog vdog;
...
vdog = static_cast<Dog>(vpel); //Không hợp lệ!
- Không thể ép một thú cưng thành một chú chó, nhưng:
vpel = vdog; // Legal!
vpel = static_cast<Pet>(vdog); //Also legal!
- Ép kiểu lên thực hiện được
  - Từ kiểu hậu duệ đến kiểu tổ tiên

Ép kiểu xuống

- Ép kiểu xuống khá nguy hiểm
  - Ép từ kiểu tổ tiên xuống kiểu hậu duệ
  - Giả sử thông tin được thêm vào
  - Có thể thực hiện với `dynamic_cast`:
Pet *ppet;
ppet = new Dog;
Dog *pdog = dynamic_cast<Dog*>(ppet);
    - Hợp lệ, nhưng nguy hiểm
- Ép kiểu xuống hiếm khi được sử dụng do:
  - Phải theo dõi tất cả thông tin được thêm vào
  - Tất cả các hàm thành viên phải là ảo

Công việc nội tại của hàm ảo

- Không cần biết sử dụng nó như thế nào
  - Quy tắc che dấu thông tin
- Bảng hàm ảo
  - Bộ biên dịch tạo ra nó
  - Có các con trỏ cho mỗi hàm thành viên ảo
  - Trỏ tới vị trí mã lệnh của hàm đó
- Các đối tượng của các lớp như vậy cũng có con trỏ
  - Các con trỏ trỏ tới bảng hàm ảo

Tóm tắt

- Kết gán muộn hoãn việc quyết định hàm thành viên nào được gọi cho đến khi chương trình chạy
  - Trong C++ các hàm ảo sử dụng kết gán muộn
- Các hàm ảo thuần túy không có định nghĩa
  - Các lớp có ít nhất một hàm ảo thuần túy là trừu tượng
  - Không có đối tượng nào có thể tạo ra từ lớp trừu tượng
  - Được sử dụng làm cơ sở cho các lớp khác dẫn xuất

Tóm tắt

- Đối tượng lớp dẫn xuất có thể được gán cho đối tượng lớp cơ sở
  - Các thành viên lớp cơ sở bị mất: vấn đề tách lớp
- Phép gán con trỏ và các đối tượng động
  - Cho phép chỉnh sửa vấn đề tách lớp
- Khai báo tất cả các hàm hủy là ảo
  - Áp dụng tốt cho việc lập trình
  - Đảm bảo bộ nhớ được hủy cấp phát đúng